

Természettudományi alelnökjelölti koncepció

Stipsicz András

Terveim szerint, megválasztásom esetén természetesen az elnöki program megvalósításában nyújtanék támogatást, de az alább felsorolt néhány ügyet (melyek mindegyike különösen közel áll a szívemhez) megpróbálnám képviselni.

A magyar tudomány számára létkérdés az, hogy teljes jogú részvevője lehessen a világ (és kiemelten Európa) tudományos életének, és tudományos súlyának megfelelően tudjon részesülni az elérhető pályázati forrásokból, kiemelten a **Horizon Europa** (ERC, Marie Curie MSCA, Erasmus, stb.) **programjaiból**. Sajnálatos módon napjainkban ez nem teljesül, ennek rengeteg oka van. Az Akadémia számos ponton tud ezekben a folyamatokban a kutatóközösség segítségére lenni (de természetesen nem áll módjában minden problémát megoldani). **(i)** A magyar tudományos élet jelentős részét foglalkoztató intézetek pillanatnyilag nem férnek hozzá a fent említett forrásokhoz. Ezen az Akadémia direktben nem tud változtatni, de lehetőséget tudna biztosítani arra, hogy azokban a tudományokban, ahol ez megvalósítható, kutatók az **Akadémián keresztül pályázzanak**, és ugyanígy valósítsák meg tudományos programjukat. Ez kényszer szülte megoldás lenne, de nem látszik jobb lehetőség. **(ii)** A pályázatok minőségének javítására már léteznek programok, ezek azonban szétfűszöttek, nem alakult ki egy jól átlátható, minden kutató számára könnyen elérhető rendszer. Az ERC pályázatok esetében ezt próbálja orvosolni az általunk újtárra indított **ERC-Mentor program**, és vannak hasonló kezdeményezések MSCA pályázatok kapcsán is (például a Fiatal Kutatók Akadémiája szervezésében). Az Akadémia feladata lehetne mind humán, mind anyagi erőforrások mozgósításával, valamint helyszín biztosításával e programok összefogása és kiszélesítése.

Az MTA-nak kiemelt szerepe van továbbra is magas színvonalú egyéni kutatások finanszírozásában. A Lendület program elmúlt lassan két évtizede egyértelmű sikertörténet (jómagam is 'Lendületes' kutatóként tudtam 2010-ben saját csoportot indítani, majd erre támaszkodva két ERC Advanced Grantot nyerni), és a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj is jól szolgálja a 'derékhad' tudományos fejlődését. Korábban volt egy **Prémium Posztdoktori Program** is, mely (talán az NKFIH hasonló célú támogatásainak hatására) megszűnt. Mivel az NKFIH portfóliója is átalakult, ez a fajta támogatás nagyon hiányzik a magyar palettáról. Tapasztalatom szerint a Bolyai ösztöndíj támogatotti köre szűkíthető lenne úgy, hogy az igazán rátermettek még részesüljenek az ösztöndíjban, de egyben anyagi háttérrel keletkezzen a Prémium Posztdok újraindításának.

Az Akadémia méltó módon ünnepelte meg 200 éves fennállását. A tudományos programok mellett a **'200 év kincsei'** kiállítás tudta talán a legtöbb látogatót bevonítani. A Könyvár féltett kincsei közül sikerült azokat bemutatni, amelyek az egyetemes magyar kultúrtörténet minden magyar számára sokatmondó alakjait és munkájukat idézték meg. Sajnálatos módon gondolok arra, hogy ezek a 'kincsek' a jubileumi év után a nagyközönség számára ismét nehezen elérhetővé váljanak. Ezért el kellene azon gondolkodni, hogy a mostani kiállítótérben folyamatosan (évente változó tematika mentén) kiállítások és bemutatók legyenek, melyek során a Könyvtár anyaga (legalábbis egy része) valóban közkincként tud funkcionálni.

Számos kitűnő ötlet és programjavaslat akadályoztatva az ahhoz szükséges anyagi forrás megléte. A magyar tudományos életben e probléma megoldására nagyon ritkán merül fel támogatók (rendszerszintű) felkutatása, bár a világ számos pontján ez természetes folyamat. Az Akadémiának, felhasználva a társadalomban meglévő magas presztízsét és elfogadottságát (és visszanyúlva története korábbi

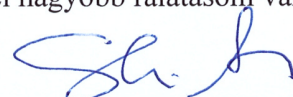
periódusaihoz) élen kellene járnia az ilyen irányú tevékenység (angolul **fundraising**) meghonosításában. Ez a vezetőség részéről rengeteg munkát jelent, ami a kezdeti időszakban kevés sikerrel kecsegtet, de már középtávon is jelentős többletforrást vonhatna be a tudományos kutatásokba. Fontos azonban, hogy a bevonni szándékozott anyagi erő sorsa az adományozó előtt a kezdetektől világos legyen. Tapasztalatok szerint konkrét feladatra és célra érdemes adományokat kérni és gyűjteni, így a felhasználás (és a siker) is könnyen látható és kommunikálható. Erre irányuló kísérlet indul márciusban az Akadémiai szervezésében, melynek továbbvitele kulcsfontosságú lesz.

Egy lehetséges program a fentiekre az Akadémia által működtetendő **'Institute for Advanced Study'** jellegű konstrukció felépítése. A Princetonban működő intézet (melynek két évig vendége voltam) hatása a mai elméleti kutatásokra felmérhetetlen. Egy hasonló (természetesen arányaiban sokkal kisebb) egységet hoztunk létre négy éve a Rényi Intézetben **'Erdős Központ'** néven, mely hazai és külföldi kutatók számára biztosít keretet fél éves speciális programok és rövidebb (egy héttől egy hónapig terjedő) tudományos események megszervezésére. A Központ tudományos hatása már most, aránylag rövid távon is érezhető, és az Akadémia feladata lehetne ezt a tudást és konstrukciót azon tudományterületekre átültetni, ahol egy ilyen megoldás beleilleszthető a kutatási terület belső logikájába. Mint számos hasonló kezdeményezés esetében, a kezdeti lépések lehetnek szerényebbek (csak néhány tudományterületre koncentrálva), a kiszélesítést (a kezdeti tapasztalatokat használva) pedig később valósíthatnánk meg. Egy első lépés lehetne például a számos országban létező **'sabbatical' (alkotói szabadság, vagy pihenőév)** létrehozása, mely egyetemeken dolgozó, és kutatási idejükben korlátozott kollégáknak adna egy éves (esetleg csak három vagy hat hónapos) lehetőséget nagyobb lélegzetű munkák befejezésére vagy elkezdésére. A Rényi Intézet vendégkutatói programja ezt valósítja meg matematikusok számára. A programnak több szintje képzelhető el: az első szinten az MTA ösztöndíjat biztosíthatna arra, hogy az azt elnyerő kutató tanítási feladatai az ösztöndíjas időszak alatt csökkenjenek (ehhez az egyetemek kooperációjára is szükség van persze), a második szinten az MTA fedezné a kutató egy éves (vagy esetleg rövidebb idejű) fizetését, miközben az egyetemtől fizetés nélküli szabadságot kapna, és a harmadik szinten olyan méretű támogatás is elképzelhető lenne, melynek segítségével témakörének egy nemzetközi centrumába tudna látogatni fél- egy éves időtartamra. Az ehhez szükséges anyagi háttérrel lehetne esetleg célzott **'fundraising'** során összeállítani.

Az elmúlt években az Akadémia több szempontból is nyitott mind a nyilvánosság, mind az egyetemes magyar tudomány képviselői felé. Ez természetes törekvés azután, hogy nem visel kiemelt felelősséget az akadémiai kutatóhálózat felé. A nyitás azonban tovább folytatható és folytatandó is. Az **MTA Alumni Program** remek kezdeményezés, de tovább erősítendő a középiskolások számára mind a budapesti Székházban, mind a területi bizottságok székházaiban tartandó rendezvényekkel, előadásokkal, interaktív programokkal.

A fentiek természetesen nem egy több éves koncepció vázlatát adják, inkább olyan cselekvések sorozatának ötletei, melyekkel meglátásom szerint az Akadémia a magyar tudományosságot tudná segíteni. A felsorolt ötletek, kezdeményezések megvalósításában (természetesen csak intézeti szinten) részben gyakorlatom van, részben elképzelésem, hogyan lehetne azokat a valóságba átültetni. A konkrét cselekvések során pedig remélhetőleg sikeresen tudnám képviselni a természettudományok és a matematika (néha nagyon speciális) nézőpontjait, melyekre valamivel nagyobb rálátásom van.

Budapest, 2026. február 14.

Stipsicz András rendes tag